

Το ιδιότυπο οικιστικό περιβάλλον της Ικαρίας παράγοντας ευζωίας των κατοίκων της.

Η ιδιαιτερότητα του κτιστού περιβάλλοντος της Ικαρίας και οι λόγοι της δημιουργίας του είναι πλέον γνωστοί και έχουν τεκμηριωθεί τα τελευταία χρόνια μετά από σχετική έρευνα και μελέτες¹. Παρουσιάζονται εδώ συνοπτικά τα βασικά χαρακτηριστικά του ιδιότυπου αυτού οικιστικού περιβάλλοντος και στη συνέχεια γίνεται αναφορά στις σημαντικές επιδράσεις που είχε αυτό στην ζωή των κατοίκων.

Σήμερα είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε ότι οι κάτοικοι του νησιού αυτού από πολύ νωρίς οργάνωσαν ένα μοναδικό αμυντικό σύστημα που βασίστηκε στην απόκρυψη και την αφάνεια και όχι στην συσπείρωση και την οχύρωση όπως στα περισσότερα νησιά, και το οποίο μεταξύ των άλλων είχε σαν αποτέλεσμα την δημιουργία μιας ιδιαίτερης μορφής οικισμών και κατοικίας.

Η αμυντική αυτή οργάνωση του νησιού είχε σαν αποτέλεσμα την επιβίωση ενός λαού που διατήρησε μέχρι τουλάχιστον τις αρχές του 20^{ου} αιώνα πολλά από τα αρχαία στοιχεία του όπως γλώσσα, έθιμα αλλά και την μορφή της κατοικίας του.

Ποια είναι λοιπόν τα ιδιόμορφα χαρακτηριστικά του κτιστού περιβάλλοντος του νησιού που προέκυψαν από όλα αυτά;

A. Πρώτο είναι **οι βασικοί τύποι κατοικίας** με χαρακτηριστικότερο αυτό που οι Ικαριώτες ονομάζουν **χυτό ή αντιπειρατικό σπίτι**. Αυτό το ταπεινό μονόχωρο ορθογωνικής κάτοψης σπίτι, με την μονόριχτη στέγη, με τον αυλότοιχο που καλύπτει όλη την πρόσοψη του και το χωστοκέλι του καθώς και με την αυστηρή τυποποίηση της μορφής του, σε όλη την έκταση του νησιού, αποτελεί ένα μοναδικό τύπο κατοικίας σε ολόκληρο το Αιγαίο αλλά και στον ελλαδικό χώρο. Είναι κατασκευασμένο σε τέτοια θέση και με τέτοιον τρόπο που να μην διακρίνεται ακόμη και όταν βρίσκεσαι σχεδόν δίπλα του, αν δεν γνωρίζεις την θέση του. Η ιδιότητα του αυτή υπήρξε ένα από τα βασικά όπλα των Ικαριωτών στον αγώνα τους για επιβίωση. Θεωρείται το γνήσιο παραδοσιακό ικαριώτικο σπίτι που αποτέλεσε την μήτρα ενός ολόκληρου λαού για πολλούς αιώνες.

Βέβαια στις αρχές του 19^{ου} αιώνα εμφανίζονται και άλλες μορφές κατοικίας που είτε συνδυάστηκαν με το χυτό είτε αφομοίωσαν παραδοσιακά στοιχεία του νησιού και οπωσδήποτε έβαλαν και αυτές την σφραγίδα τους στην παράδοση του.

B. Δεύτερο σημαντικό χαρακτηριστικό του κτιστού περιβάλλοντος της Ικαρίας είναι **το ικαριώτικο κτήμα ή περιβόλι** που με τις κατασκευές του και την ιδιαίτερη οργάνωση του, εξυπηρετεί τον μοναδικό τρόπο κατοίκησης του νησιού. Βρίσκεται μέσα στον οικισμό και περιλαμβάνει όλες τις δραστηριότητες της οικογένειας (μόνιμη κατοικία και αγροτικές δραστηριότητες) σε αντίθεση με τις άλλες περιοχές

της Ελλάδας όπου υπάρχει συνήθως χωρικός διαχωρισμός μεταξύ της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής (το κτήμα έξω από το χωριό και μακριά από το σπίτι). Η αξία του μεγέθους του κτήματος για τον ικαριώτη ήταν αντιστρόφως ανάλογη με εκείνη του σπιτιού. Η τοπική λαϊκή ρήση «Σπίτι όσο να χωρείς και τόπον όσο να θωρείς» εκφράζει την κλασική Ικαριακή αντίληψη για το οικιστικό περιβάλλον.

Γ. Τρίτο ιδιαίτερο «οικιστικό» χαρακτηριστικό είναι **η μορφή των οικισμών** του νησιού που αριθμούν περί τους 70. Αραιοδομημένοι (διάσπαρτοι), πολυκεντρικοί, κατάφυτοι, και εκτεταμένοι, περιλαμβάνουν δε μέσα τους και καλλιεργήσιμες εκτάσεις, σε αντίθεση με τους οικισμούς των άλλων νησιών του Αιγαίου αλλά συνήθως και της ηπειρωτικής Ελλάδας όπου είναι συνεκτικοί με πυκνή δόμηση, συνήθως άδενδροι και με τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις σχεδόν πάντα έξω από αυτούς. Οι ικαριώτικοι οικισμοί προέρχονται από την χαλαρή συνένωση μεμονωμένων ιδιοκτησιών που βασικό χαρακτηριστικό τους ήταν η διασπορά και η απόκρυψη. Ενώ η μορφή των οικισμών στα άλλα νησιά του Αιγαίου προέρχεται από τους οικισμούς αυτούς, που δεν εγκαταλείφθηκαν τα δύσκολα χρόνια της πειρατείας και των επιδρομών, αλλά δημιουργήθηκαν με την συσπείρωση των σπιτιών, που υπαγορεύθηκε από την λογική της οχύρωσης.

Δ. Τέλος οι κρυφοί οικισμοί, οι καμάρες, τα χωστοκέλια, τα κρυφοκέλια και άλλες κρυψώνες συμπληρώνουν το πάζλ του ιδιότυπου τρόπου κατοίκησης του νησιού.

Αν και η ανάγκη της αντιμετώπισης των εξωτερικών εχθρών φαίνεται να έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση του κτιστού περιβάλλοντος του νησιού, το ίδιο αίτιο δεν κατέληξε σε παρόμοια αποτελέσματα στα άλλα νησιά, ακόμη και στα πιο κοντινά, ενώ είναι γνωστή η κοινή ιστορική μοίρα όλου του Αιγαίου (κατοχές, πειρατεία, επιδρομές κλπ) παρά τις επί μέρους διαφοροποιήσεις. Αυτά απεναντίας παρουσιάζουν ένα κτιστό περιβάλλον με κοινά μεν χαρακτηριστικά μεταξύ τους, αλλά τελείως διαφορετικά από εκείνα της Ικαρίας. Έτσι ενώ το κέλυφος επιβίωσης των άλλων αιγαιοπελαγιδών δεν περιορίζεται μόνο στα όρια της κατοικίας τους αλλά επεκτείνεται στα όρια των συγκροτημένων και οχυρωμένων οικισμών τους, στην Ικαρία οι κάτοικοι ζουν αυτόνομοι και αυτόρκεις μέσα στα όρια των ιδιόμορφων ιδιοκτησιών τους που καλύπτουν διάσπαρτες ένα μεγάλο ποσοστό της έκτασης του νησιού.

Μέχρι τις αρχές του 19ου αιώνα το βασικό ικαριώτικο σπίτι ήταν το μονόχωρο χυτό². Ο ενιαίος χώρος του κάλυπτε όλες τις χρήσεις της καθημερινής ζωής της οικογένειας για όλο το εικοσιτετράωρο. Δεν θα ήταν, λοιπόν, καθόλου πρακτικό αν αυτό ήταν γεμάτο αντικείμενα, που το βράδυ θα έπρεπε να μετακινηθούν για να δημιουργηθεί χώρος ώστε να ξαπλώσουν καταγής για ύπνο το αντρόγυνο, ένας μεγάλος αριθμός παιδιών και κάποιοι φιλοξενούμενοι, πριν τουλάχιστον την καθιέρωση του κρέβατου. Έτσι το σπίτι περιείχε τον απολύτως απαραίτητο εξοπλισμό, διευθετημένο με τον πλέον κατάλληλο τρόπο που να μη δημιουργεί

προβλήματα στην καθημερινή διαβίωση. Είναι χαρακτηριστικό ότι στη συλλογή 118 ικαριακών εγγράφων (διαθηκών, προικοσυμφώνων, πωλητηρίων) του 16ου και 17ου αιώνα που δημοσίευσε η Πανικαριακή Αδελφότητα Αθηνών δεν αναφέρεται ούτε ένα έπιπλο, ενώ αναφέρονται πιθάρια, γαστριά, αγγεία ακόμη και πανί.

Η ιδιαίτερη μορφή των οικισμών και των περιβολιών και η μοναδική και αυστηρή τυποποίηση της μορφής (εσωτερικής και εξωτερικής) των χυτών σε όλη την έκταση του νησιού μέχρι τον 19^ο αιώνα, μαρτυρεί μια απομονωμένη και αυτοτροφοδοτούμενη παράδοση στην κατασκευή των κατοικιών, αλλά και στη διαμόρφωση του οικιστικού χώρου ή οποία έχει τις ρίζες της σε άγνωστο βάθος του παρελθόντος. Στο τελευταίο συνηγορεί και το γεγονός ότι ανάμεσα στα ερείπια των παλαιών κτισμάτων που σώζονται σπαρμένα σε όλη την έκταση του νησιού, εκτός της βυζαντινής και ρωμαϊκής Οινόης, δεν διακρίνονται κτίσματα που να μην παραπέμπουν στο Χυτό. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι μόλις τον 19^ο αιώνα, οπότε ανοίγει η ικαριακή κοινωνία στον έξω κόσμο με το τέλος της πειρατείας και την ανάπτυξη του εμπορίου και της ναυτιλίας, σταδιακά συναντούμε σπίτια που ξεχωρίζουν ως προς το μέγεθος, τον δεύτερο όροφο, την ποιότητα κατασκευής, και μπορούν να χαρακτηρισθούν ως «αρχοντικά». Έως τότε η διαφοροποίηση των σπιτιών εντοπιζόταν στις μικρές μεταβολές των διαστάσεων του ίδιου τύπου κατοικιών και με εξοπλισμό σχεδόν πανομοιότυπο. Το μικρό βέβαια μέγεθος των κτισμάτων επέβαλαν, πέραν των άλλων κοινωνικο-οικονομικών λόγων, κυρίως οι κανόνες της απόκρυψης και της απόλυτης, κατά το δυνατόν, ένταξης του δομημένου στο φυσικό περιβάλλον..

Όλα τα παραπάνω μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι στην Ικαρία διατηρήθηκε για μεγάλο χρονικό διάστημα, άγνωστου βάθους, μια αταξική κοινωνία απομονωμένη, με ελάχιστες εξωτερικές επιδράσεις, που διατήρησε και ανέπτυξε δικούς της πολιτιστικούς κώδικες.

Το χωροταξικό μοντέλο που διαμορφώθηκε στο νησί σύμφωνα με τις αρχές της απόκρυψης και της διασποράς πέτυχε απόλυτα το σκοπό του. Συνδυασμένο με την προβολή από τους κατοίκους απόλυτης φτώχειας τους προς τον έξω κόσμο, πράγμα που δεν ανταποκρινόταν ακριβώς στην πραγματικότητα, δημιούργησε στους Τούρκους κατακτητές αλλά και στους επιδρομείς πειρατές για την Ικαρία την εικόνα του σχεδόν ακατοίκητου νησιού με ελάχιστο πληθυσμό απόλυτα φτωχό. Έτσι, όλοι αυτοί αδιαφόρησαν για το νησί, το οποίο παρέμεινε ανενόχλητο με μία ιδιότυπη ελευθερία και αυτοδιοίκηση μέχρι και τον 18^ο αιώνα.³

Είναι χαρακτηριστική η αναφορά του επισκόπου Γεωργιρήνη⁴ ο οποίος επισκέφθηκε την Ικαρία το 1670 και αφού περιγράφει το ιδιόμορφο οικιστικό περιβάλλον του νησιού⁵ και τον λιτό τρόπο ζωής των Ικαρίων καταλήγει.

«Έτσι, λοιπόν, έχετε έναν απολογισμό ενός μικρού νησιού, του φτωχότερου, αλλά όμως εντυχέστερου σε όλο το Αιγαίο Πέλαγος. Το έδαφος είναι άγονο, αλλά ο αέρας είναι υγιεινός. Ο πλούτος τους λίγος, αλλά η ελευθερία και η

ασφάλεια τους μεγάλη. Δεν έχουν παρενοχληθεί από την τυραννική προσβολή κανενός Τούρκου αξιωματικού, ούτε από την τρομακτική εισβολή βαρβάρων και ανελέητων πειρατών.

Η διατροφή τους και η εμφάνιση τους είναι κάτω από τον μέσο όρο των ζητιάνων των άλλων χωρών και ο τόπος κατοικίας τους είναι κάτι το οποίο δεν χρειάζεται περισσότερη φροντίδα ή έξοδα από αυτή που έχουν τα ζώα στους αγρούς. Και όμως τα σώματα τους είναι δυνατά και σκληρά και οι άνθρωποι γενικά ζουν πολλά χρόνια. Ζουν με πολλή μικρή πρόβλεψη, σαν να μην περιμένουν να επιβιώσουν άλλη μέρα, αρκούνται στο να ικανοποιούν τις παρούσες ανάγκες της φύσης. Ζουν σωστά για κάθε μέρα, όπως λέμε «από το χέρι στο στόμα». Δεν έχουν παρά ελάχιστα κι όμως ποτέ δεν θέλουν. Η άγνοια τους είναι ίση με τη φτώχεια τους και συμβάλλει πολύ στην ικανοποίησή τους. Και πόσο καλή θεωρούν την κατάσταση τους φαίνεται από την περιφρόνηση που έχουν για τα γειτονικά τους νησιά και από το να μη θέλουν να αναμειχθούν μαζί τους ούτε με τα δεσμά του γάμου.

Μπορούμε συνεπώς να συμπεράνουμε ότι η ζωή τους προσεγγίζει περισσότερο προς την ευδαιμονία αφού όλες οι επιθυμίες τους είναι περιορισμένες στο ελάχιστο.»⁶

Όπως αναφέρει ο Μελάς⁷, με τον λιτό τρόπο ζωής τους και χάρις στο θαυμάσιο κλίμα κατόρθωσαν οι Ικάριοι να υπερβαίνουν των αιώνων. Η παντελής σχεδόν έλλειψη κοινωνικών και βιοτικών διακρίσεων διαμόρφωσε μια κοινωνία καθόλου ανταγωνιστική, χαρακτηριστικό το οποίο και σήμερα διακρίνει τους κατοίκους του νησιού. Ο χαλαρός οικιστικός ιστός με την απομόνωση των κατοίκων που αυτός επέφερε, δηλαδή την υποχρέωση να ζουν μακριά ο ένας από τον άλλο, καθιέρωσαν ένα τρόπο ζωής στηριγμένο στις αρχές της βαθιάς αλληλεγγύης, αλληλοσεβασμού, εγκαρδιότητας, συντροφικότητας και ανθρωπισμού έναντι των συμπατριωτών τους. Αρχές απαραίτητες για την επιβίωσή τους στο συγκεκριμένο περιβάλλον. Είναι χαρακτηριστικές οι συλλογικές δράσεις για την καλλιέργεια των κτημάτων, το κτίσιμο των σπιτιών και για άλλες κοινωνικές δραστηριότητες και εκδηλώσεις όπως κοινωφελή έργα, κοινές εστιάσεις, πανηγύρια κλπ. Πρέπει να τονισθεί εδώ η ιδιαίτερη αξία που είχαν τα πανηγύρια για τους ικαριώτες αφού αποτελούσαν μια μοναδική ευκαιρία γι' αυτούς να βγουν από την καθημερινή απομόνωση που τους επέβαλε ο τρόπος κατοίκησης του νησιού και να εκδηλώσουν την κοινωνικότητά τους, να διασκεδάσουν, να ανταλλάξουν πληροφορίες και να έρθουν σε επαφή μεταξύ τους τα νεότερα μέλη της κοινωνίας με σκοπό την δημιουργία νέων οικογενειών.

Η καλλιέργεια των οργανωμένων και διαμορφωμένων με πεζούλια περιβολιών τους, δίπλα στην κατοικία τους, με την ικανοποιητική επάρκεια νερού λόγω της σωστής διαχείρισης του, αλλά και η διατήρηση αριθμού ζώων (κυρίως κατσίκια, αλλά και κότες και χοίρους) καθώς και μελισσών, εξασφάλιζαν την διαβίωση των κατοίκων με

αυτάρκεια λαμβάνοντας υπόψη την προσαρμογή των αναγκών τους στον τρόπο ζωής τους ως μέλη μιας κοινωνίας με ανύπαρκτες σχεδόν ανισότητες.

Οι μεγάλες αποστάσεις που έπρεπε να διανυθούν λόγω της μεγάλης έκτασης του νησιού, του διάσπαρτου και εκτεταμένου οικιστικού ιστού, αλλά και της έλλειψης κατάλληλων υποδομών (πανδοχείων) επέφεραν την ανάπτυξη σε μέγιστο βαθμό του αισθήματος της φιλοξενίας στους κατοίκους. Αυτό τους έδινε την δυνατότητα να μετακινούνται όποτε και όπου ήθελαν πάνω στο νησί τους με ευκολία και ασφάλεια μέσω ενός εκτεταμένου και σύνθετου οδικού δικτύου πεζόδρομων (βασιλικές στρατές, ρύμες, παράδρομοι). Είναι χαρακτηριστικό το σχετικό απόσπασμα από το βιβλίο του Επ. Σταματιάδη⁸ που εκδόθηκε στα 1893.

«Ένα από τα πιο αξιόπαινα προσόντα των Ικαριωτών είναι η φιλοξενία, Έτσι όταν ετοιμάζεται το δείπνο κατά την δύση του ηλίου, κάθε οικοδεσπότης στέκεται στην πόρτα του σπιτιού του, καλώντας όποιον τύχει να περάσει από τον δρόμο να μπει και να καθίσει στο λιτό τραπέζι του, αν δε αυτός αρνηθεί, τον αναγκάζει σχεδόν δια της βίας να δειπνήσει μαζί του. .... Μπορεί δε ο καθένας, όταν πάει σε οποιοδήποτε μέρος της Ικαρίας, να μπει ελεύθερα σε οποιοδήποτε σπίτι, σίγουρος ότι θα βρει φαγητό, ύπνο και κάθε εγκάρδια φιλοξενία.»

Η ασφάλεια, η ειρήνη και η ελευθερία που εξασφάλισε ο ιδιότυπος τρόπος κατοίκησης του νησιού ως βασικό εργαλείο της απόλυτα επιτυχημένης αμυντικής οργάνωσης του έως τον 19^ο αιώνα, μαζί με όλους τους προαναφερόμενους παράγοντες στους οποίους αυτός συνέβαλε, (έλλειψη ανταγωνιστικότητας και κοινωνικών διακρίσεων, αλληλεγγύη, φιλοξενία, αρμονία ανθρωπογενούς και φυσικού περιβάλλοντος) διαμόρφωσαν τις προϋποθέσεις στους κατοίκους για ηρεμία, κοινωνική γαλήνη, αυτάρκεια και παντελή έλλειψη άγχους. Έτσι όλα τα παραπάνω συνέβαλαν ώστε, παρά την έλλειψη υλικών αγαθών σε σύγκριση με άλλα νησιά και όχι μόνο, η αίσθηση της ευτυχίας στους Ικαριούς να βρίσκεται στον υψηλότερο βαθμό με ότι σημασία αυτό έχει σε εκείνο που ονομάζεται ποιότητα ζωής – ευζωία, τουλάχιστον έως τα μέσα του 20^{ου} αιώνα.

Στην σύγχρονη εποχή βέβαια έχουν εκλείψει οι λόγοι δημιουργίας αυτού του ιδιότυπου κτιστού περιβάλλοντος του νησιού το οποίο αν και διατηρεί κάποια βασικά χαρακτηριστικά του, έχει σε μεγάλο βαθμό αλλοιωθεί, ιδιαίτερα στην παραλιακή ζώνη, όπως και ο ίδιος ο τρόπος ζωής. Είναι εντούτοις πολύ ισχυρές οι ιδιαίτερες πολιτιστικές ρίζες που διαμορφώθηκαν στην ικαριακή κοινωνία, ώστε τα βασικά χαρακτηριστικά των Ικαρίων να διατηρούνται, και αυτοί να απολαμβάνουν ακόμη τον πλούτο που τους κληροδότησε η μοναδική παράδοσή τους, παραμένοντας ακόμη ξεχωριστοί μέσα στην παγκόσμια κοινότητα.

Η διαφύλαξη, ανάδειξη και αξιοποίηση του μοναδικού παραδοσιακού οικιστικού περιβάλλοντος του νησιού θα μπορούσαν μαζί με τις άλλες πολιτιστικές συνιστώσες

του, να εξασφαλίσουν στα πλαίσια μια ήπιας και βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης μια καλύτερη ζωή στους σύγχρονους κατοίκους του.

Γιώργος Ν. Κόκκινος
Πολιτικός Μηχανικός

¹ -Μελάς Ιωάννης: «Ιστορία της Νήσου Ικαρίας», Τομ. Α, Β, Αθήνα 1955.

- Παμφίλης Χαράλαμος: Ιστορία της Νήσου Ικαρίας. Αθήνα 1980.

- Κόκκινος Ν. Γιώργος: «Παραδοσιακοί οικισμοί και λαϊκή αρχιτεκτονική» *Ικαρία*, σσ. 15-17- ένθετο περιοδικό 7 ημέρες, Καθημερινή 21-06-1998

- Κόκκινος Ν. Γιώργος: Η παραδοσιακή κατοικία της Ικαρίας και το ιδιόμορφο κτιστό περιβάλλον του νησιού. Έκδοση: Εταιρεία Ικαριακών Μελετών, Αθήνα 2005.

- Κόκκινος Ν. Γιώργος. ΧΥΤΟ: Το μονόσπιτο της Ικαρίας. Μια μοναδικής μορφής κατοικία στο Αιγαίο. Πρακτικά Α' Αρχαιολογικού συνεδρίου Ικαρίας, Η αρχαιολογική σκαπάνη στην Ικαρία. Αρμενιστής 1-5 Σεπτεμβρίου 2006 (σσ. 219-242). Εκδ Φεστιβάλ Ικαρίας Αθήνα 2010.

- Κόκκινος Ν. Γιώργος: Ο παραδοσιακός οικιστικός χώρος της Ικαρίας, πολιτιστική ταυτότητα του νησιού. Περιοδική έκδοση Εταιρείας Ικαριακών Μελετών αριθ. τεύχους 12 (σσ. 14-19) Απρ-Ιουν. 2010.

² Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι τουλάχιστον από τον 18^ο αι. είχε εμφανισθεί και ο τύπος του μακρόσυρτου ισόγειου σπιτιού, που προέκυπτε με την προσθήκη στο χυτό κατά την έννοια του μήκους ενός τουλάχιστον ακόμη χώρου (χυτού) που καλύπτονταν και αυτός πίσω από τον αυλότοιχο, σε θέσεις που η προσθήκη αυτή δε αναιρούσε την διαδικασία της απόκρυψης.

³ Απαραίτητες προϋποθέσεις για την κατάκτηση ενός νησιού ήταν η κατάληψη του διοικητικού του κέντρου ή των βασικών συγκροτημένων ή οχυρωμένων οικισμών του, ή κάποιων σημαντικών πλουτοπαραγωγικών πηγών του ή τέλος κάποιου λιμανιού φυσικού ή τεχνητού, τα οποία η Ικαρία δεν διέθετε.

⁴ Georgirenes Jojeph: A Description of the Present of Samos, Nicaria, Patmos and Mount Athos 1677

⁵ «...Υπάρχουν επίσης εκτός από αυτά τα τρία χωριά, τα οποία ήδη αναφέρθηκαν, πάρα πολλά μικρά χωριά διασκορπισμένα δεξιά και αριστερά σε όλη την έκταση του νησιού, τα οποία αν και έχουν λίγα σπίτια είναι μεγαλύτερα σε έκταση από τα χωριά της Σάμου, διότι εδώ κάθε σπίτι περιβάλλεται με τον απαραίτητο κήπο και δενδρόκηπο, ενώ τα σπίτια της Σάμου συνηθίζεται να κτίζονται πιο κοντά το ένα στο άλλο και οι κήποι και τα δέντρα τους βρίσκονται σε μεγαλύτερη απόσταση.»... «Τα σπίτια τους είναι απλά, ώστε το μόνο που μπορείς να δεις είναι ένας χερόμυλος. Εκτός απ' αυτόν δεν υπάρχει τίποτα άλλο από γυμνοί τοίχοι. Τα υπόλοιπα λιγιστά τους υπάρχοντα είναι όλα κρυμμένα κάτω από τη γη, όχι τόσο επειδή φοβούνται τους κουρσάρους, (από τους οποίους η φτώχεια τους είναι σίγουρος φύλακας), όσο από εθιμική συνήθεια.»... (Γεωργειρήνης)

⁶ Γεωργειρήνης Ιωσήφ: «Περιγραφή της νήσου Ικαρίας» 1677. α. Μετάφραση Πέτση Μαρία, Ικαριακά 1999, - β. Μελάς Β, 94-101.

Δυστυχώς οι ταξιδιώτες των νεότερων χρόνων που ήρθαν στην Ικαρία παρ' όλες τις καλές προθέσεις τους, δεν μπόρεσαν να απαλλαγούν από το σύνδρομο του ανεβασμένου βιοτικού επιπέδου τους και την «αφ υψηλού» αντιμετώπιση της Ικαριακής κοινωνίας της εποχής τους, με αποτέλεσμα οι περισσότεροι να ερμηνεύσουν την απουσία αγαθών, το λιτό τρόπο ζωής

των κατοίκων, το γλωσσικό τους ιδίωμα, και γενικά τον τρόπο ζωής τους, ως έλλειψη πολιτισμού. Έτσι χάθηκε η ευκαιρία να διασωθεί ο πολιτισμικός θησαυρός που μετέφερε αυτή η κοινωνία μέχρι τις αρχές τουλάχιστον του 20ού αιώνα.

⁷ Μελάς I: Β,54

⁸ Σταματιάδης Επαμ. : «Ικαριακά, ήτοι Ιστορία και Περιγραφή της Νήσου Ικαρίας 1893». *Ικαριακά* 1998, έκδ. Πανικαριακής Αδελφότητας Αθηνών